

HISTÒRIA DE LES ILLES BALEARS, DE MIQUEL À. CASASNOVAS CAMPS¹

Aquesta és la segona edició d'*Història de les illes Balears*, de Miquel À. Casanovas, després d'una profunda revisió de la primera, apareguda l'any 1998. La justificació d'aquesta edició era la manca d'una obra completa i de conjunt sobre la història de les Illes, tot i l'existència de moltes històries locals, tant de Mallorca com de Menorca i Eivissa. En aquell moment, l'autor palesava la manca d'una consciència comunitària insular que identifiqués l'individu més enllà dels fets regionals i fins i tot nacionals propis d'altres territoris hispànics. Constatava així la coexistència de diversos fets insulars, base dels particularismes propis de cada illa i al marge d'un sentiment suprainsular que no existia.

Aquest fet va moure l'autor a elaborar i publicar aquella primera història conjunta de l'arxipèlag balear, cercant un sentiment de balearitat, com ell manifesta, però sense oblidar els trets definidors i la realitat de cada illa.

La segona edició, que ara presentem, es justifica en principi pels importants canvis socioculturals que s'han observat en els darrers anys a Mallorca en particular i a les Illes en general. L'autor parla ara del sorgiment d'uns corrents balearistes promoguts per sectors reaccionaris contraris al procatalanisme cultural i polític propi de la Mallorca de les darreres dècades; uns corrents balearistes dirigits, diu, a ofegar les aspiracions d'autogovern de les Illes i a negar la seva catalanitat.

1. Palma de Mallorca, Moll, 2008, 2a ed. rev. i aug., col·l. «Els Treballs i els Dies», núm. 44, 912 p.

Enfront d'aquest aspecte negatiu, Casanovas destaca la introducció de molts continguts d'història insular en els plans d'estudis de les Illes i el fet que en els darrers anys s'ha despertat un esperit inusitat per la recerca històrica i d'investigació sobre els diferents períodes de la història de les Balears.

Tot això ha mogut l'autor a revisar la seva primera edició de la *Història de les illes Balears*, la qual ha augmentat considerablement.

L'obra conté una extensa introducció en la qual l'autor defensa l'ús de la denominació baleàrica com a definidora dels habitants i naturals de les Illes i denuncia la inexistència fins als nostres dies d'unes institucions i uns òrgans de govern comuns a totes les Illes. Però també destaca els fets característics d'aquestes: la seva mateixa insularitat, les seves històries particulars i la seva història comuna, i la seva catalanitat, elements que han de servir per a donar coherència a la nova realitat històrica de les Illes.

Després de la introducció hi ha vint-i-dos llargs capítols en els quals Casanovas explica planerament, de manera ben documentada i amb un ordre cronològic, la història del nostre territori. El capítol I, titulat «L'espai insular i el medi ambient», fa referència a la situació geogràfica, la geologia, el clima i les aigües, l'home i el territori, la biodiversitat, etcètera.

El capítol II tracta de la prehistòria, el primer poblament humà, l'etapa calcolítica i l'edat del bronze naviforme (els poblats navetes, la seva organització social). El capítol III es titula «Els constructors de talaiots» i tracta del talaiòtic en general (cultura, població, societat, activitats, religió, mort).

El capítol IV es refereix als colonitzadors fenicis, grecs, etruscs i cartaginesos, i a la presència púnica. El capítol V tracta de la dominació romana durant la República i l'Imperi fins a la desaparició de l'Imperi romà d'Occident, i fa un esment especial de la vida urbana i el règim municipal (organització de les illes Balears romanes durant la República; repercussions de la conquesta a les Pitiüses; situació de les Illes dins dels conflictes del final de la República i avanç lent de la romanització; les Illes durant l'alt imperi; els nuclis urbans, el règim municipal i la pluralitat d'estatuts; la vida urbana, el món rural, els nous cultes i les noves pautes culturals; la crisi de l'Imperi romà).

El capítol VI s'ocupa dels primers temps de l'edat mitjana, que l'autor defineix com d'antiguitat tardana i que es caracteritzen per la introducció del cristianisme, la comunitat jueva i la seva sinagoga, i l'Administració municipal. Es tracten aquests aspectes: les transformacions del baix imperi; la *restauratio imperii* en el Dominat; la província *Baliarica*; els canvis a les ciutats i a l'Administració municipal; les transformacions socials (*honestiores* i *humiliores*); els espais agraris; la reactivació de l'economia; la victòria del cristianisme (jueus, cristians i pagans); l'Església contra la Sinagoga; els vàndals i els bizantins; les invasions ger-

màniques; les illes Balears dins el regne vàndal; l'expansió de l'Imperi romà d'Orient; la posició perifèrica de l'Imperi d'Orient; els segles foscos de l'alta edat mitjana i la irrupció de l'islam.

El capítol VII, titulat «Les illes orientals d'Al-Andalus», tracta de: la conquesta d'Isam Al-Khawlani i el període califal; la Mediterrània occidental en el moment de la conquesta musulmana; com Al-Khawlani conquerí les Illes; els inicis de la islamització de les illes orientals; la taifa de Dénia en la croada pisanocatalana; la fallida del califat i dels emirs de Daniya; les vigílies de la croada a les illes orientals independents; l'últim reducte almoràvit d'Al-Andalus; l'imperi dels Al-Murabitum; la nissaga dels Banu Ganiya; el final dels Banu Ganiya i la conquesta almohade; l'espendor de les illes orientals al final del segle XII; les medines, les alqueries, els rafals i els castells; els recursos econòmics de les illes orientals; una societat clànica i totalment islàmica; el principat independent de Menorca, i la taifa tributària de Jaume I.

El capítol VIII es titula «La integració al món cristià occidental de les Illes» i es refereix a: la Corona d'Aragó i el projecte de conquesta de les illes orientals; el naixement de la Corona d'Aragó; l'inici de l'expansió mediterrània; la conquesta i l'organització de Mallorca i de les Pitiüses; la presa de Mallorca; la fundació del regne de Mallorca; la conquesta posterior de les Pitiüses i el seu caràcter privat; la nova societat que hi emergí; les transformacions econòmiques; l'organització de la ciutat de Mallorca i la part forana; el poblament a les Pitiüses; la successió del rei En Jaume; la senyoria de l'infant Pere de Portugal; el testament del Conqueridor; la conjuntura de les Vespres Sicilianes; la conquesta de Menorca; la liquidació de la població musulmana, i els inicis de la colonització.

El capítol IX es titula «La casa reial de Mallorca» i tracta de manera especial: el regnat de Jaume II; el tractat d'Anagni amb la Corona d'Aragó; la Corona de Mallorca i en particular la reorganització institucional de Menorca (tot destacant que fou un regne sense corts i les seves conseqüències); la problemàtica de les illes Pitiüses; les reformes econòmiques de l'època; els reis de Mallorca, i la liquidació de la casa reial.

El capítol X, que duu el títol eloqüent de «La tardor de l'edat mitjana», s'ocupa de la reintegració del regne de Mallorca a la Corona d'Aragó, de la crisi que es generà en tots els camps i també del canvi de dinastia amb els Trastàmara.

El capítol XI, titulat «Els inicis del món modern», se centra en les transformacions que es produïren en la societat insular de la segona meitat del segle XV: la Mallorca del regnat dels Reis Catòlics, l'empremta de l'humanisme a les Illes i el tímida renaixement artístic, i la integració de les Illes en la monarquia hispànica.

El capítol XII, «El segle de ferro. Auge i fallida de la monarquia hispànica», analitza: l'època de Felip II; l'amenaça exterior i la fortificació de l'arxipèlag; els problemes polítics i la inestabilitat social; la represa de la segona meitat del segle XVI; la contrareforma; la reforma catòlica; el Renaixement tardà i el manierisme; la repressió del segle XVII; la crisi d'abast europeu que es patí, i en particular a les illes Balears; la decadència de la monarquia dels Habsburg; els bandolers i els bandejats, i el procés de polarització de la societat que es visqué a la primeria del segle XVIII.

El capítol XIII, titulat «Entre els Àustria i els Borbó», estudia: l'època de Carles II, el Rey Hechizado; les guerres posteriors; la minva del bandolerisme; la revifada del foralisme; la cultura del Barroc; el pensament filosòfic i les ciències a l'època; la literatura, la llengua i la cultura popular; la Guerra de Successió a les Illes i Felip V, i la revolta austriacista fins al final de la Guerra.

El capítol XIV, que es titula «El segle XVIII», tracta: el règim de Nova Planta i la Menorca britànica; el panorama europeu d'aquell moment; les illes Balears a l'època (de regne a província); la liquidació del regne de Mallorca; la consolidació del règim borbònic; la Menorca britànica i l'ocupació militar francesa; el retorn a la sobirania espanyola; l'expansió demogràfica i material; l'obertura dels mercats i la diversificació de la manufactura; els estaments i els privilegiats, amb l'ascens de la burgesia i de les classes populars urbanes, i els grups marginats, les tensions i els conflictes socials.

El capítol XV es titula «La crisi de l'Antic Règim» i s'ocupa de: l'acció dels il·lustrats i la cultura de la Il·lustració; el segle de les llums; la qüestió lingüística i la infraestructura educativa; la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País; la creació literària i el pensament a la Mallorca del segle XVIII; la il·lustració imposada a les Pitiüses i Menorca, i l'obertura cultural en llibertat; del Barroc al Neoclassicisme, la crisi del sistema i l'esgotament de l'Antic Règim, el ressò de la Revolució Francesa, la nova conquesta britànica de Menorca, la Guerra del Francès; la primera revolució liberal, els moviments liberal i absolutista; la primera restauració borbònica; el trienni constitucional, i els darrers espèrners de l'Antic Règim.

El capítol XVI, «Una província de l'Espanya liberal», es refereix a: la consolidació del liberalisme; la revolució liberal, l'estabilització del sistema; el Bienni Progressista i la Gloriosa; els tímids inicis de l'economia capitalista; la demografia; les transformacions agràries; els fonaments de la industrialització; el comerç, el transport i les finances; la configuració de la societat rural, les ciutats i els grups urbans, el paper de la dona; l'inici de la cultura burgesa; la institucionalització de l'ensenyament i la qüestió lingüística, i la Renaixença, el Romanticisme i l'eclecticisme artístic.

El capítol XVII, «La consolidació de la societat burgesa», s'ocupa en concret de: la commoció del sexenni revolucionari; les utopies dels anys seixanta; els últims anys del regnat d'Isabel II; la Gloriosa; el bienni provisional i la monarquia d'Amadeu I; la Primera República i la reacció conservadora, la restauració alfonsina i la proclamació d'Alfons XII; el nou sistema de partits (els partits dinàstics i els partits al marge del sistema); l'economia; el context econòmic de l'últim quart del segle XIX; la nova agricultura de mercat i el desenvolupament de la indústria; la diversificació del sector terciari; l'afermament de la societat burgesa; la modernització demogràfica i els eixamples urbans, i la puixança de les noves classes socials.

El capítol XVIII, «L'arrencada del segle XX», tracta: la desfeta colonial i les seves repercussions; el Desastre del 1898 i les seves conseqüències; la cultura del final de segle; els primers anys del segle XX; l'apogeu i la crisi del maurisme; el regionalisme i la descentralització administrativa; la modernització de l'economia; la superació de la crisi colonial; el sector primari i les activitats extractives; la diversificació industrial i el desenvolupament dels serveis; la crisi industrial i financera menorquina del 1911; la Gran Guerra i la crisi del sistema de la Restauració; les illes Balears i la Gran Guerra; les dificultats del 1917; la represa del moviment obrer; la depressió postbèlica i el problema de les subsistències, i la fallida de la monarquia constitucional.

El capítol XIX, «La crisi de la monarquia i la Segona República», tracta: la dictadura de Primo de Rivera; el directori militar; els felïços anys vint; la societat i la cultura del primer terç del segle XX; la població; el Modernisme i les avantguardes; la Segona República; el fracàs del projecte autonòmic, el bienni reformista i el Bienni Negre, i la victòria del Front Popular.

El capítol XX, titulat «La Guerra Civil i el primer franquisme», tracta: la Guerra Civil; el tràgic estiu del 1936; la repressió dels primers mesos de guerra a Mallorca i les Pitiüses; l'ocupació nacional de Menorca, l'illa *roja*; la postguerra, la repressió nacional a Menorca i els exiliats, i els fonaments del règim franquista.

En el capítol XXI, «De la província a la comunitat autònoma», l'autor s'ocupa de: la revolució del turisme i el *boom* dels anys seixanta, l'emigració i la immigració; la inversió dels fluxos migratoris; l'impacte del turisme sobre els altres sectors econòmics i el territori; les transformacions socials i culturals; la crisi dels anys setanta i la fi del franquisme; la crisi del petroli; el canvi de rumb del país amb la mort del dictador; la recuperació de la democràcia, les primeres eleccions lliures i el debat autonòmic; la preautonomia balear, i l'Estatut d'autonomia.

El capítol XXII, «La normalitat democràtica», tracta: els primers passos de l'autonomia; el primer govern autonòmic; l'hegemonia conservadora inicial; el

final del «cañellisme»; el segon *boom* turístic; el creixement demogràfic; les illes Balears a l'inici del tercer mil·lenni; el govern del Partit Popular (PP) i la transició cap al Pacte de Progrés; la recuperació del PP i l'enfonsament institucional d'aquest partit a les eleccions del mes de maig del 2007; l'economia balear a l'era de la globalització, i la cultura al tombant de segle.

En un apartat titulat «Assaig bibliogràfic», el nostre autor recull la bibliografia existent sobre Menorca i les illes Balears, ordenada sota els epígrafs següents: «Obres generals» (síntesi d'història de les illes Balears, d'històries insulars i locals, i revistes i altres publicacions periòdiques), «Geografia general i física; prehistòria» (obres generals sobre la colonització humana i les primeres cultures prehistòriques, sobretot la relativa a la cultura talaiòtica), «Les colonitzacions i la romanització» (sobre la protohistòria balear i els seus contactes amb el món colonial, l'Eivissa púnica, la romanització), «Antiguitat tardana i alta edat mitjana» (el baix imperi i els inicis del cristianisme, i l'alta edat mitjana —dels vàndals a les primeres incursions musulmanes—), «Les Balears musulmanes» (obres generals sobre arqueologia i anàlisi de l'espai cultural), «La conquesta cristiana, la colonització i la Corona de Mallorca» (conquesta cristiana i colonització feudal, la Corona de Mallorca), «La baixa edat mitjana i el trànsit a la modernitat» (el segle XIV, el segle XV —institucions, art i cultura medieval— i els inicis del món modern), «L'època dels Habsburg» (obres generals —aspectes polítics i militars— sobre economia i societat, art i cultura), «El segle XVIII» (la Guerra de Successió, Mallorca i Eivissa a l'època de la Nova Planta, la Menorca britànica, la fallida de l'Antic Règim), «El segle XIX» (obres generals, aspectes polítics, economia i societat, cultura i art) i «El segle XX» (obres generals, història política i institucional, l'economia del segle XX, societat i cultura).

A continuació hi ha un resum cronològic de la història de les Illes des de l'any 4800 aC fins a l'any 2007, on s'assenyala en cada moment el fet històric destacable de les Illes en general o de Menorca en particular. L'obra es conclou amb els índexs onomàstic i toponímic, que enriqueixen considerablement aquesta edició.

Tenim, doncs, a les mans un nou llibre, no una mera reimpressió de la primera *Història de les illes Balears*; una obra rigorosa, fruit d'un treball intens i pacient, amb un estil narratiu i divulgatiu i un llenguatge planer que la fan perfectament comprensible per a tot el públic interessat en la història de l'arxipèlag; una obra completa que dóna una visió del conjunt insular, però que respecta les peculiaritats de cada illa. És gairebé un manual mitjançant el qual podem conèixer els orígens de les Illes i seguir la seva evolució històrica fins als nostres dies, i el qual, a més, incorpora la bibliografia dedicada al seu àmbit territorial, molt diversa.

Aquesta nova publicació esdevé una obra de síntesi i de referència obligada per als estudiosos de la història i de les institucions de Mallorca i de les altres illes Balears; una obra que culmina tota la tasca de recerca i d'investigació històrica duta a terme per Miquel À. Casasnovas en els darrers anys de manera minuciosa i molt acurada.

Josep Serrano Daura
Universitat Internacional de Catalunya